

Тернопільський національний економічний університет

Кафедра економічної теорії

Міждисциплінарна курсова робота

з

«Економічної теорії»

на тему:

«Оцінка рівня тіньової економіки України»

Студентки 2 курсу групи ОАБ-21

Кравчук І.М.

Керівник: доцент, к.е.н.

Хопчан В.М.

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ECTS _____

Тернопіль – 2018 р.

План

Вступ

1. Сутність тіньової економіки та методика дослідження її рівня в Україні.
2. Статистична оцінка та аналіз масштабів тіньової економіки України.
3. Вплив держави та шляхи мінімізації тіньової економіки України.

Висновки

Список використаної літератури

Додатки

ЗМІСТ

Вступ.....	3
1. Сутність тіньової економіки та методика дослідження її рівня в Україні.....	6
2. Статистична оцінка та аналіз масштабів тіньової економіки України.....	10
3. Вплив держави та шляхи мінімізації тіньової економіки України.....	14
Висновки.....	20
Список використаної літератури.....	22
Додаток А.....	23
Додаток Б.....	24

Вступ

Тіньова економіка за своєю природою явище багатогранне, що має об'єктивний характер і впливає на всі аспекти економічної діяльності. Це безумовно лише підкреслює необхідність дослідження і визначення рівня тінізації національної економіки, оскільки неврахування чи недооцінка обсягу тіньової економіки призводять до серйозних помилок у визначенні макроекономічних показників, економічних і фінансових пропорцій, до тактичних і стратегічних прорахунків при прийнятті управлінських рішень на державному рівні, а відтак впливає на реалізацію економічної політики в цілому.

Тіньова економіка – складне явище, яке в Україні набуло значного масштабу. Водночас у сучасних умовах тіньова економіка стає загальносвітовим негативним явищем, яке з розвитком міжнародних економічних зв'язків та фінансово-господарських технологій набуває нових, дедалі небезпечніших властивостей. Сьогодні вона з тією чи іншою послідовністю, інтенсивністю та обсягами проявляється в усіх країнах світу. Крім того, аналіз літератури дає підстави зазначити, що більшість тіньових операцій можна здійснити в цілком легальній формі, обійшовши при цьому податкову систему та зменшивши офіційно обчислений обсяг валового внутрішнього продукту.

Нині тіньова економіка, організована злочинність і корупція нерозривно пов'язані між собою, що, водночас, зумовлює взаємозалежність корупційних злочинів з отриманням значної матеріальної вигоди. Глобалізація фінансових систем, розвиток міжнародних банківських мереж, електронних телекомунікаційних систем і мереж здійснення операцій з нерухомістю створили умови для використання фінансових інструментів з метою відмивання коштів, одержаних злочинним шляхом

Тіньова економіка залишається однією з найсуттєвіших загроз для економічної безпеки держави, що загострює соціально-економічну кризу в Україні та негативно позначається на її міжнародному іміджі. Саме тому

розроблення ефективних механізмів детінізації сфери господарювання та фінансів, розшуку й повернення до легального обігу незаконно виведених із нього активів, захист об'єктів права власності є пріоритетними напрямками реалізації державної політики в правоохоронній галузі.

Актуальність теми. Дослідженням тіньової економіки на макроекономічному рівні займалися такі вчені: В. Мандибура, В. Базилевич, З. Варналій, Т. Ковальчук, І. Мазур, Р. Моторина, А. Мокій, , О. Барановський, Ю. Ванькевич, Г. Гросман, Я. Дяченко, П. Мельник, Ф. Ярошенко.

Мета полягає у здійсненні оцінки рівня тіньової економіки, який спостерігається на даний час в Україні, а також у визначенні шляхів її мінімізації.

Завдання:

-розкрити сутність тіньової економіки та методику дослідження її рівня в Україні ;

-проаналізувати статистичну оцінку та масштаби тіньової економіки в Україні;

-визначити вплив держави та шляхи мінімізації тіньової економіки України.

Об'єктом дослідження є тіньова економіка в Україні: сутність та методи оцінки її рівня.

Предметом дослідження є аналіз масштабів та можливі шляхи мінімізації тіньової економіки.

Розділ 1. Сутність тіньової економіки та методика дослідження її рівня в Україні.

Для сучасного етапу розвитку національної економіки характерною особливістю є значне поширення економічних відносин, що охоплюють невраховані й незаконні види господарської діяльності. Такі відносини отримали назву тіньової економіки, масштаби якої набули такого розмаху, що становить значний вплив на всі соціально-економічні процеси, які відбуваються в суспільстві. Сьогодні до надзвичайно гострих в Україні належать проблеми тінізації національної економіки та криміналізації суспільної життєдіяльності, від ліквідації та мінімізації яких безпосередньо залежать забезпечення стабільності економічних процесів і економічного зростання, підвищення рівня добробуту громадян і зміцнення національної безпеки держави.

Історія тіньової економіки пов'язана з виникненням держави. Власне, тоді ж з'явилися окремі її ознаки. Економіку епохи Платона, Ксенофонта та Арістотеля, із врахуванням соціально етичних норм поведінки, розподіляли на добросовісну та недобросовісну. Підвищенню тіньової ділової активності в її різноманітних формах та проявах сприяв розвиток до індустріального суспільства. Тому, окремі форми капіталістичного виробництва перешкоджали легальному цеховому ремеслу. У XVI–XVIII ст. в Карибському та Середземному морях, Індійському океані процвітало піратство, а розкрадання казни та корупція були притаманні економікам усім країнам світу.

Новий час узаконює деякі форми тіньового бізнесу, так, легалізується банківська справа, тобто колишнє лихварство, а також у цей період відбувається посилення боротьби з кримінальними формами “тіні”, наприклад, комп'ютерним піратством, шахрайством, корупцією тощо.

Отож, у XX ст. проблематика тіньової економіки актуалізувалася й набула великих масштабів. Із 70-х рр. XX ст. тематика щодо тінізації економіки і форм її прояву, причин виникнення та можливих шляхів мінімізації набула популярності у західних вчених економістів. Такий інтерес був спричинений надмірністю тіньового сектору економіки та його стрімким проникненням в усі

сфери суспільно економічних відносин майже в усіх країнах світу.

Хоча масштабність проблем розвитку тіньового сектору є надмірною, але не існує єдиного підходу до визначення даної економічної категорії.

Значний внесок у розроблення сучасних наукових підходів до з'ясування механізмів тіньової економічної діяльності зробив О. Турчинов, який запропонував визначати тіньову економіку як економічну діяльність, яка не враховується і не контролюється офіційними державними органами, а також діяльність, що спрямована на отримання доходу шляхом порушення чинного законодавства [9, с. 32].

Академік В. Богачов, аналізуючи стан тіньової економіки в Україні, справедливо відзначає, що “тіньова економіка – це не тільки ті сфери життєдіяльності суспільства, які стоять за межами економіки, наприклад, незаконна торгівля зброєю, наркобізнес, проституція та інше, а, перш за все, порушення законів, відхід від сплати податків, які спостерігаються по суті справи, у всіх сферах підприємництва” [3].

Згідно з визначенням В. Колесникова, “у найзагальнішому вигляді кримінальна економіка є взаємним зв'язком і обумовленістю певної інституційної структури (елементи якої для легальної економіки є переважно деструктивними), системами специфічно деформованих соціальних відносин (що спричиняють у суспільстві дисфункції легальних соціальних норм) та економічної діяльності, ураженої криміналізацією або суто кримінальною” [4, с. 300].

В загальному під поняттям тіньової економіки розуміють господарську діяльність, яка розвивається поза державним обліком та контролем, тому не відображається в офіційній статистиці [11].

Нині такі проблеми, як тіньова економіка та корупція, не втрачають актуальності для України. Революція гідності, на жаль, не забезпечила очікуваного подолання цих явищ, що спричинено низкою факторів. Давні істини вже не діють, навіть моральні імперативи в сучасних умовах зовсім інакше сприймає соціум.

Дослідження масштабів тінізації національної економіки є складним завданням, яке потребує впровадження великої кількості різних методів. Це пов'язано з тим, що тіньова економіка носить прихований характер та проявляється по-різному в залежності від сфери функціонування.

В Україні існують дві офіційні методики оцінки рівня тіньової економіки: методика Державної статистичної служби України та методика Міністерства економічного розвитку і торгівлі. Держкомстат України розробив та використовує методику визначення обсягів тіньової економіки в рамках Програми розвитку системи національних рахунків [7].

Міністерство економічного розвитку і торгівлі здійснює оцінку відповідно до методики розрахунку рівня тіньової економіки, затвердженої наказом Міністерства економіки "Про затвердження Методичних рекомендацій розрахунку рівня тіньової економіки" від 18.02.2009 р. №123. Дана методика розрахунку рівня тіньової економіки здійснюється за такими методами оцінювання, як: «витрати населення – роздрібний товарооборот», електричний, монетарний, фінансовий, а також інтегральний метод.

Розглянемо кожний з названих методів оцінки тіньової економіки:

1) Метод витрати населення – полягає у виявленні перевищення споживчих грошових витрат населення на придбання товарів над загальним обсягом продажу населенню товарів усіма суб'єктами господарювання. Цей метод є прямим.

2) Електричний метод полягає в порівнянні приросту внутрішнього споживання електроенергії з приростом ВВП. Існує наступне припущення - приріст внутрішнього споживання електроенергії повинен відповідати приросту реального ВВП. Якщо відбувається перевищення приросту внутрішнього споживання електроенергії над приростом ВВП, то вважається, що електроенергія спрямовується на виробництво в тіньовій економіці.

3) Монетарний метод полягає у визначенні тенденцій зміни співвідношення обсягу готівки до банківських депозитів у аналізованому періоді.

4) Фінансовий метод полягає у визначенні тенденції зміни пропорцій між вартістю товарів, робіт і послуг, використаних у процесі виробництва, та валовим доходом підприємств в країні в цілому або у виді економічної діяльності.

Тіньова економіка – нелегальна неврахована, фіктивна, корислива діяльність, мета зосереджена на отримання доходу, приховуваного від офіційної влади будь-яким, навіть кримінальним або протизаконним шляхом. Згідно документів ООН, тіньова економіка включає в себе приховані та офіційно незареєстрованого виробництва. Структуру тіньової економіки становить:

– неофіційна економіка – тобто певні незаконні види економічної діяльності, при якому здійснюється невраховане офіційною статистикою виробництво товарів і послуг, що приховується від оподаткування.

– фіктивна економіка – розкрадання, спекулятивні угоди і хабарництво, а також інше шахрайство, яке пов'язано з прихованим одержанням грошей і їх подальшим застосуванням.

– підпільна економіка – незаконні види економічної діяльності. Враховуючи різносторонність існування тіньової економіки обґрунтованим є наступне її структурування: неформальна економіка, прихована економіка і підпільна (кримінальна) економіка).

Розділ 2. Статистична оцінка та аналіз масштабів тіньової економіки України.

Найбільш масштабно тіньовий сектор економіки представлений в країнах, що розвиваються, де тіньова зайнятість часто стає основною стратегією виживання найбільш вразливих верств населення, що спостерігається на даний момент і в Україні. На сьогодні в Україні бачимо, що зростання тіньової економіки обганяє зростання легальної зайнятості. Некваліфіковані працівники забезпечують виробництво і реалізацію дешевих товарів і послуг першої необхідності для потреб настільки ж небагатих покупців.

Тіньова економіка в Україні є однією з найбільших перешкод розвитку конкурентоспроможності країни, зростання соціальних стандартів життя населення та інтеграції в європейське співтовариство. Вона є відображенням активної криміналізації економічних процесів, високої корумпованості органів державної влади та низької правової і податкової культури юридичних та фізичних осіб. Вирішення цих проблем — серйозний виклик Україні після політичних змін у 2013-2014рр. [1].

Тіньова економіка в нашій державі приймає форми корупції, порушення законодавства з метою отримання незаконного прибутку або ж певного фінансового результату.

Найголовнішими причинами тінізації економіки можна вважати недосконалість податкової системи, непрозорі приватизаційні процеси, втручання державних структур у діяльність суб'єктів ринкових відносин, наявність корупції у владних структурах. Проблема тінізації економіки виступає основою для корупції та хабарництва в майже усіх сферах національної економіки[8].

На сьогодні прикладами тіньової економічної діяльності в Україні є:

- випуск не облікованих товарів, а також подальша їх реалізація;
- контрабандне ввезення товарів;
- нелегальні операції на валютному ринку;
- незаконна приватизація державного майна;

- нелегальний вивіз капіталу з країни;
- корупція;
- незаконне використання природних ресурсів;
- приховування реальних доходів суб'єктів господарювання та громадян.

Для вирішення цієї ситуації в країні необхідно внести зміни до законодавства, потрібно регулювати процеси створення підприємств, а також контролювати їх власників.

До найбільш впливових чинників тінізації української економіки належать:

а) неефективне державне регулювання економіки, тобто відсутність довіри бізнесу до держави та навпаки, висока бюрократизація, недосконале законодавче забезпечення. Також часто змінюється законодавче забезпечення підприємницької діяльності, що негативно відбивається на планування діяльності бізнесу.

б) велике та в деякій мірі несправедливе податкове навантаження, необізнаність із податковим законодавством. Відсутність механізмів покарання за недотримання податкового законодавства, що створює додаткові стимули до мінімізації та ухилення від сплати податків взагалі.

в) проблеми ринку праці, пов'язані з низькими економічними стимулами до офіційного працевлаштування та зростанням рівня безробіття. Відсутність ефективної системи контролю та покарання за неофіційне працевлаштування та неоподаткування заробітної плати.

г) недосконале грошово-кредитне регулювання, непрозоре рефінансування комерційних банків, гіперактивність держави на позичковому ринку. Невисокий контроль за використанням коштів державного бюджету.

д) недосконала судова та правоохоронна система, низький рівень довіри населення до цих органів.

Розвиток тіньової економіки може спричинити:

- локалізацію окремих ринків унаслідок поділу сфер економічного впливу;
- проникнення кримінальних елементів навіть у ті частини суспільства, що

поки що не причетні до нелегального бізнесу;

-відсутність накопичень капіталу, які б можна було використовувати для інвестування в економіку України [2].

На рисунку 1 (Додаток А) можна побачити, що за останні шість років спостерігається непостійний рівень тіньової економіки в Україні. У 2010 році він склав 38%, у 2013 році – 35%. В 2014 році рівень тіньової економіки збільшився до 43%, у 2016 зменшився до 35% . В 2017 р. рівень тіньової економіки на початку року склав 37% ,а на кінець року 32%. У I кварталі 2018 року він склав 33% [7].

За попередніми розрахунками Мінекономрозвитку рівень тіньової економіки у I кварталі 2018 року склав 33% від офіційного ВВП, що на 4 відсоткових пункти менше за показник I кварталу 2017 року.

На рисунку 2 (Додаток Б) можна побачити, що усі методи, з використанням яких здійснюється оцінка рівня тіньової економіки, показали зменшення рівня порівняно з I кварталом 2017 року. Зокрема:

- метод витрати населення зафіксував зменшення рівня тіньової економіки на 5 в.п. (до 48% від обсягу офіційного ВВП);
- за методом збитковості підприємств рівень тіньової економіки зменшився на 4 в.п. (до 24% від обсягу офіційного ВВП)¹ ;
- електричний метод показав зменшення рівня тіньової економіки на 2 в.п. (до 29% від обсягу офіційного ВВП);
- за монетарним методом рівень тіньової економіки зменшився на 1 в.п. (до 25% від обсягу офіційного ВВП).

Динаміка рівня тіньової економіки за цим методом сформувалась в умовах дії у I кварталі 2018 році таких чинників:

а) стимулюючих:

- сприятливої зовнішньої кон'юнктури для товарів вітчизняного експорту;
- відновлення ревальваційних тенденцій на валютному ринку на тлі сприятливих зовнішніх умов, що стимулювало інвестиційну діяльність

суб'єктів господарювання.

б)дестимулюючих:

-транспортних обмежень щодо переміщення вантажів, низької пропускної спроможності транспортної інфраструктури Укрзалізниці, що зумовило погіршення результатів від виробничої та фінансової діяльності підприємств ВЕД “Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність”.[8].

На мою думку, в Україні існує дві економіки - офіційна (легальна) і не офіційна (тіньова). Тіньова складова економічної системи держави перейшла допустиму межу. Вона як за розміром, так і своїми можливостями здійснює значний вплив на всі сфери життя в державі, суспільстві, в тому числі й політичну.

Огляд наукових публікацій (особливо останніх років) та вивчення широкого спектра оцінок, які були зроблені вітчизняними експертами стосовно стану, масштабів і наслідків впливу «тіньової» економіки на розвиток України, дозволяють зробити загальний висновок, що як в науковій літературі, так і у практичній роботі до цього часу ще фактично не відпрацьовані конкретні та достатньо надійні методи визначення реальних обсягів «тіньової» економіки. Висновки, які зроблені авторами тих чи інших методик, а також наведені ними кількісні параметри процесу «тінізації» здебільше ґрунтуються на довільних або досить приблизних підрахунках, що побудовані на суб'єктивному баченні тим чи іншим аналітиком стану розвитку процесів вітчизняної «тіньової» економіки.

Розділ 3. Вплив держави та шляхи мінімізації тіньової економіки України.

Тіньова економіка належить до найскладніших міжнародних проблем, які мають національний, регіональний та міжнародний характер, розв'язання якої не може бути забезпечене в межах однієї держави. Складність подолання цього явища зумовлена протиріччям між посиленням ролі міжнародного чинника в діяльності сучасних злочинних організацій унаслідок трансформації системи міжнародних відносин і розвитку процесів глобалізації і обмеженими можливостями національних урядів здійснювати контроль за діяльністю злочинних структур транснаціонального рівня.

Глобалізація міжнародних відносин, окрім позитивних наслідків, створила сприятливе підґрунтя для інтернаціоналізації злочинності, яка призводить до тінізації міжнародних господарських процесів. Доступ до політичної влади для кримінальних структур стає важливою конкурентною перевагою у боротьбі за ринки сировини і збуту; глобалізація загострює проблеми криміналізації, переродження держави, передусім світової периферії, позбавленої можливостей ефективно протистояти впливові транснаціонального капіталу злочинного походження.

Детінізація економіки – це цілісна система дій, яка спрямована на подолання і викорінення причин та передумов процесів тінізації; сукупність макрорівневих економічних, організаційно-управлінських, технічних, технологічних і правових державних заходів щодо створення економічних передумов зацікавлено-ініціативного відновлення відносин між учасниками фінансово-господарського обігу речей, прав, дій з тіньового, тобто з різних причин не враховуваного державою економічного обігу, а також побудови організаційно-правової інфраструктури превентивного впливу на усунення умов, які сприяють відтворенню джерел тіньової економіки.[10, с.59]

Стратегічна мета детінізації економіки передбачає істотне зниження рівня тінізації шляхом створення сприятливих умов для залучення тіньових капіталів до легальної економіки та примноження національного багатства.

Легалізація тіньових капіталів сприятиме зростанню національного інвестиційного потенціалу, рівня його реалізації, забезпечить позитивний ефект для бюджетної сфери, довгострокову стабільність і зорієнтованість національної економіки на стратегічний розвиток, зміцнення економічної безпеки держави. В умовах глобалізації економіки проблему детінізації слід розв'язувати на міжнародному рівні, утіленням чого є створення міжнародних організацій з протидії корупції, організованій злочинності, легалізації коштів, одержаних незаконним шляхом, а також прийняття міжнародних стандартів, нормативних і рекомендаційних документів у сфері детінізації економіки. Однак ефективну протидію становленню тіньових економічних відносин можна реалізувати лише за наявності національних організаційно-правових механізмів детінізації економіки, які побудовані на міжнародних стандартах, ураховують світовий досвід детінізації економіки, а також національні особливості цього явища та рушійні фактори його поширення в певній країні.

Уряди розвинених держав з порівняно низьким рівнем тінізації економіки вживають заходи з протидії зростанню обсягів тіньової економіки, втраті механізмів керованості економічними процесами, поширенню корупції та формуванню тіньового політичного ринку. Значних зусиль докладають для забезпечення ефективної протидії організованій злочинності. Однак у низці відсталих країн імідж організованої злочинності як сили, що забезпечує робочі місця й добробут значної частини населення, є позитивним, і це стоїть на заваді подоланню економічної злочинності як загрози економічній безпеці держави.[6].

Висвітлення основних сфер існування, чинників і передумов тінізації економіки нашої країни є підґрунтям для розроблення комплексу системних заходів детінізації національної економіки.

Пріоритетами детінізації економіки у контексті реалізації економічних реформ є детінізація фінансових потоків та легалізація ринку праці.

Необхідні реформи для детінізації української економіки :

1.Посилення ринкового регулювання економіки та проведення антикорупційної реформи.

- Замість існуючої радянської системи регулювання економіки необхідним є впровадження системи регулювання економіки з новою структурою та принципами. Реформування повинні зазнати органи влади та регуляторні акти, які сприяють надмірній бюрократизації. Підвищення ефективності роботи державних органів та покращення законодавчого забезпечення підприємницької діяльності дозволить значно зменшити стимули до тіньової діяльності та покращити контроль державної влади за тіньовими операціями.

- Проведення антикорупційної реформи можливе лише за допомогою великої кількості заходів. Найбільші зусилля повинні бути направлені на інституційну реформу та законодавче забезпечення системи спеціалізованих заходів профілактики корупції, а також покарання за корупційні дії. Першим кроком повинно стати створення Антикорупційного бюро, що буде відповідати за ефективну координацію комплексної антикорупційної програми в державі.

- Покращення ІТ-інфраструктури державного управління — впровадження нових інформаційних систем в державному апараті вбиває корупцію і скорочує цей апарат .

- Підвищення рівня довіри бізнесу до держави і навпаки можливе при застосуванні стимулів. Наприклад, зменшення кількості перевірок, скорочення часу на проведення реєстрації й отримання ліцензій, сертифікатів та інших документів, створення рівних умов підприємницької діяльності для усіх суб'єктів господарювання.

2. Податкова реформа має бути направлена на реалізацію наступних пріоритетів:

- 1) забезпечення всім суб'єктам господарювання однакових умов оподаткування;

- 2) зменшення податкового навантаження;

- 3) забезпечення ефективного податкового адміністрування та стабільності

державних фінансів.

Для реалізація даних пріоритетів є необхідними такі заходи:

- Провести податкову амністію на основі прозорої та чіткої процедури, що дозволить підвищити довіру бізнесу до держави та держави до бізнесу та збільшити надходження до державного бюджету;
- Збільшити роль електронних систем в адмініструванні податків, що дозволить зменшити фізичний контакт податківців з платниками податків і покращить прозорість податкового контролю;
- Зменшити податкове навантаження та скоротити кількість обов'язкових платежів ф податкових пільг, що забезпечить рівні умови для всіх платників податків і скоротить стимули до зменшення випадків мінімізації податкових зобов'язань;
- Реформувати спрощену систему, щоб вона включала лише дійсно малі підприємства, а не була інструментом для тінізації фінансових потоків;
- Вирішити проблеми заборгованості із повернення ПДВ для підтримки експорту та підвищення довіри бізнесу до держави;
- Посилення відповідальності за використання тіньових податкових схем при веденні бізнесу та умисній мінімізації податкових зобов'язань.

3. Реформа банківської системи

- Поширення безготівкових розрахунків дозволить більш повно контролювати джерела доходів, оперативно виявляти факти витрачання коштів у розмірах, що перевищують доходи. Ф.Шнайдер у своїх численних дослідженнях підтверджує, що існує сильна негативна кореляція між частотою електронних платежів і тіньовою економікою — розмір тіньової економіки більший в тих країнах, де люди використовують менше електронних платежів;
- Внесення змін до законодавства щодо забезпечення розкриття інформації про кінцевих власників банків та небанківських фінансових установ;
- Підвищення прозорості діяльності Національного банку України щодо рефінансування банків, гнучкого валютного курсоутворення;
- Відмова від націоналізованих банків, що є комерційно життєздатними і

можуть бути продані за справедливою вартістю;

- Протидія відпливу вітчизняного капіталу до низькоподаткових країн, розбудова ефективної системи повернення з-за кордону коштів та активів, отриманих злочинним шляхом внаслідок операцій з легалізації (відмивання) коштів та фінансування тероризму.

4. Реформа ринку праці.

Передумовою детінізації ринку праці є реформа пенсійної системи. Адже наявна система пенсійного забезпечення не створює стимулів для детінізації ринку — відрахування до пенсійного фонду є надто високими на тлі незадовільної системи пенсійного забезпечення.

Основною причиною цього є те, що пенсійна система України значною мірою ґрунтується на радянських принципах і є неефективною. Наслідком цього є значні видатки з державного бюджету на постійне покриття дефіциту Пенсійного фонду та високі пільги для деяких категорій пенсіонерів на тлі низьких пенсій для більшості пенсіонерів.

Для бізнесу необхідним є посилення застосування адміністративних заходів, зокрема, посилення відповідальності за ухилення від оформлення трудових відносин між працівником і роботодавцем, а також за ухилення від сплати податків і страхових внесків.

Для працівників важливим є перерозподіл податкового навантаження між працівником та роботодавцем, зменшення податкового навантаження. Зазначений вище ефект досягається виключно за умови зміни рівня ЄСВ та ПДФО державою, тоді як підприємство одночасно збільшує офіційну середню ЗП. Тобто тільки за умови солідарної відповідальності досягнення цієї цілі є можливим.

Для державних органів — дотримання положень Податкового кодексу. Однією з основних проблем є надмірна частота та непередбачуваність змін податкового законодавства. Тому чітке дотримання норм податкового законодавства, а також якісніший аналіз проектів змін до податкового законодавства, дадуть змогу зменшити ризики економічної діяльності і

поліпшити планування бюджету організацій.

5. Судова реформа має бути направлена на забезпечення гарантій справедливого суду та виконання судових рішень, захист прав власності, боротьбу з рейдерством. Здійснення судової реформи повинно бути направлено на зменшення корупції, підвищення професіоналізму судових та правоохоронних органів, посилення незалежності від політичних процесів, зміцнення ролі конституційного правосуддя та забезпечення прозорості та неупередженості судових процесів[1].

Основною метою детінізації економіки України є створення необхідних умов для покращення інвестиційного клімату, зниження податкового та регулятивного тиску на підприємницьку діяльність, захист прав власності та трудових відносин. Дані реформи також дадуть поштовх до забезпечення економічного розвитку, що за умов високих показників тіньової економіки є неможливим .

Висновок

Отже, тіньова економіка – це явище, яке просто неможливо ліквідувати зовсім, але можна мінімізувати його розміри. Ще жодній країні не вдалось позбутись тіньової економіки назавжди. Тіньова економіка – це і несплата податків, і незаконний бізнес, і фіктивні банківсько-фінансові операції, і контрабанда. В Україні спостерігається надзвичайно високий рівень тіньової економіки. Така ситуація національної економіки гальмує соціально-економічний розвиток країни, що виявляється насамперед в зростанні безробіття, в інфляційних процесах, в недоотриманні державним бюджетом податкових надходжень, в зниженні реального ВВП, а головне – в зниженні добробуту населення.

Тіньова економіка за своєю сутністю є складним суспільно-економічним явищем, пов'язаним із незаконним привласненням суб'єктом економічної діяльності частини створеної вартості або частини майна через різноманітні спотворення достовірної інформації про рух грошових коштів та матеріальних цінностей, поданням неправдивої інформації первинного обліку для приховування джерел походження доходу, а також через складання та реалізацію методом лобіювання відповідних законів та постанов, схем корисливого перетікання капіталів, здійснення яких не підлягає під відповідальність, зокрема кримінальну, проте стає причиною матеріальних втрат різних видів структур(державних чи приватних), або населення зокрема.

У цілому, необхідно зазначити, що тіньова економіка характерна для всіх країн світу. Можна стверджувати, що мотиви ведення економіки «в тіні» однакові для всіх економік, вони різняться тільки глибиною свого прояву. Загалом, рівень тінізації економіки країн, що розвиваються є значно більшим, ніж рівень тонізації у розвинених країнах. До найважливіших факторів, які стимулюють розвиток тіньової економіки в Україні насамперед варто віднести нерівномірне податкове навантаження, також вагомим чинником є непрозорість податкового законодавства України та зміни, що постійно вносяться до нього.

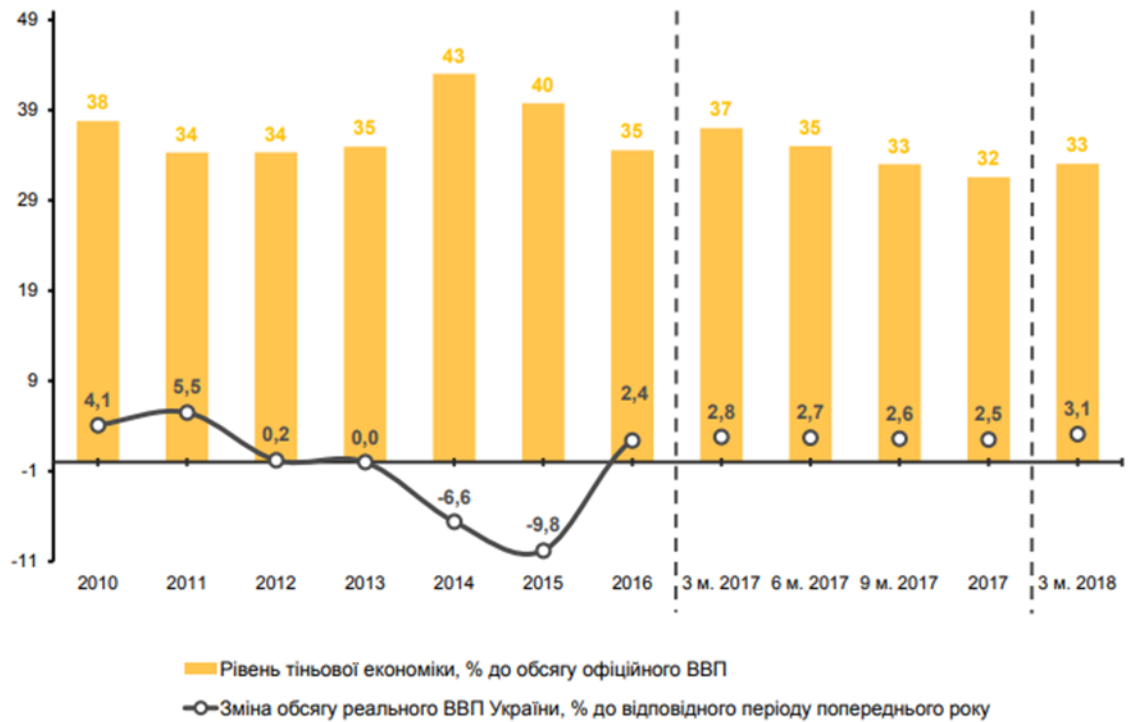
Останнім часом викликає занепокоєння те, що в Україні частка тіньового

сектора економіки не зменшується, а навпаки – продовжує стрімко зростати. Спираючись на досвід різних держав, необхідно здійснювати економічну політику як в Україні, так і в інших економічно нестабільних країнах світу. На жаль, повністю знищити тіньовий бізнес ніяк неможливо. Однак, щоб зменшити обсяги економіки в тіні, необхідно розробляти цілеспрямовану стратегію розвитку національної економіки, за якою повинні бути чесними не тільки уряд, але й народ.

Дегінізація української економіки пов'язана з комплексним реформуванням системи відносин, яка здійснюється в економічній сфері між державою, підприємцями та найманими працівниками, і має спрямовуватися на усунення тих чинників, які негативно впливають на економіку і зумовлюють її тінізацію, а саме: порушення економічних інтересів між суб'єктами економічних відносин, що скорочує базу розширеного відтворення одних суб'єктів на користь іншим; скорочення офіційних джерел ресурснофінансового забезпечення підприємств; зростання витратності, в тому числі й тієї, що виникла внаслідок штучного завищення витрат на ресурси, вузли та напівфабрикати (у деяких товарних групах українські ціни перевищили світові); прояви монопольної поведінки.

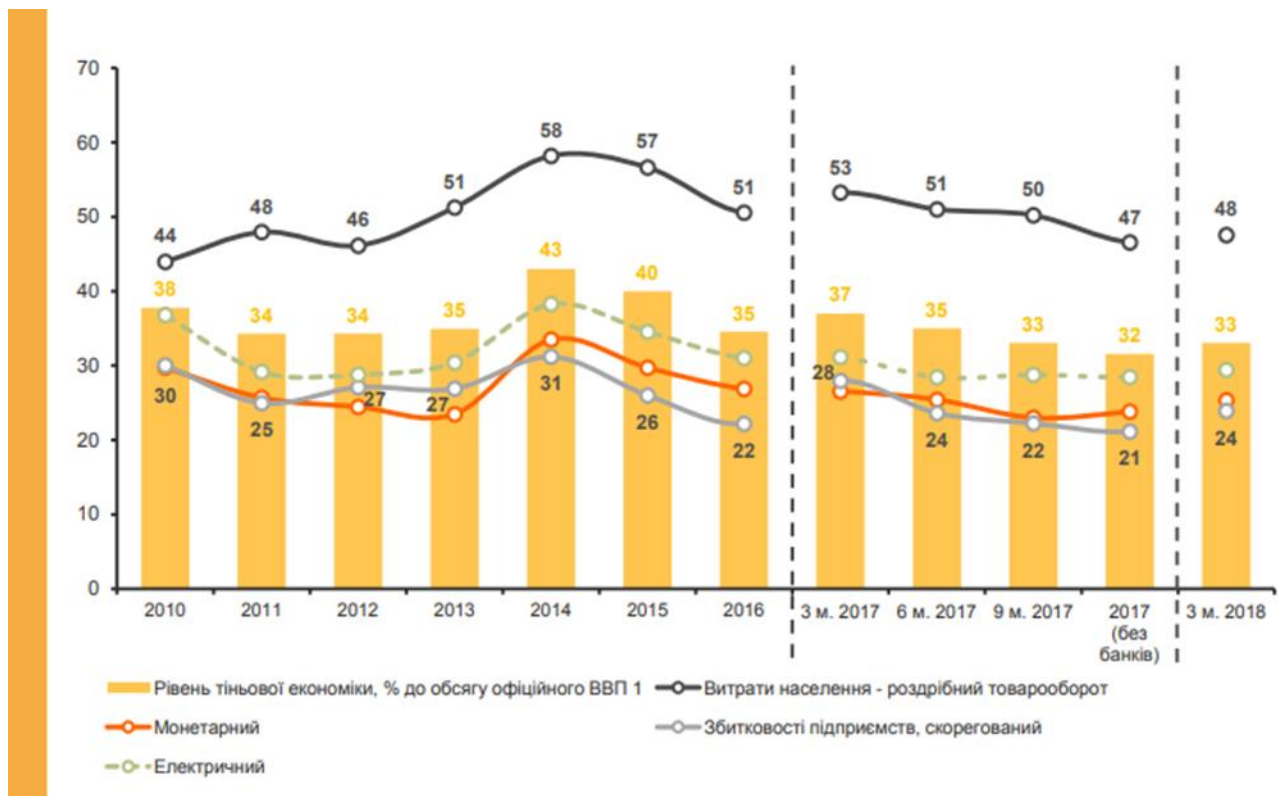
Список використаної літератури:

1. Ангела Бочі, Василь Поворозник / Тіньова економіка в Україні: причини та шляхи подолання // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://icps.com.ua/assets/uploads/files/t_novaekonom_kaukra_ni.pdf
2. Баранов С. О. / Тіньова економіка: сутність, причини, соціально-економічні наслідки та шляхи подолання в Україні, 2015 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2015/10/08-3-2015.pdf>
3. Варналій З. С. Тіньова економіка: сутність, особливості та шляхи легалізації: монографія / за ред. З. С. Варналія. – К. : Видво НІСД, 2014. – 576 с.
4. Колесніков В.В. Економічний розвиток суспільства ізлочинність//Сучасні проблеми і стратегія боротьби ізлочинністю:[монографія]/ Науч. ред.: В.Н. Бурлак, Б.В. Волженкин. - СПб., 2015. - С. 267–350
5. Латів Ю. В., Ковальов С. Н. Тіньова економіка: Навчальний посібник для вчнз / Під ред. д. п. н., д. ю. н., проф. В. Я. Кикотя; д. э. н., проф. Г. М. Казиахмедова. -М.: Норма, 2014. - 336 с.
6. Мазур І.І. Детінізація економіки України: теорія та практика :Монографія / Київ. нац. ун-т ім. Т. ШевченкаК., 2010, 239 с.
7. Офіційний сайт міністерства економічного розвитку і торгівлі України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.me.gov.ua.
8. Тіньова економіка в Україні: масштаби та напрями подолання. – К. : ШСД, 2016. – 31 с
9. Турчинов О.В. Тіньова економіка: теоретичні основи дослідження / О.В. Турчинов. – К. : Видво АртЕк, 2009. – 300 с.
10. Чернявський С.С. Тіньова економіка в Україні: стан, тенденції, шляхи подолання: аналіт. огляд. – Київ-2017, 151 с.
11. Юринець В. Особливості функціонування тіньової економіки в Україні / В. Юринець, С. Лондар // Економічний часопис – 2009. – № 11 – 12.

Рисунок 1.Інтегральний показник рівня тіньової економіки в Україні (у % від обсягу офіційного ВВП) і темпи приросту/зниження рівня реального ВВП (у % до відповідного періоду попереднього року) за період 2010-2018 рр.*

*Складено автором за даними [7]

Рис. 2. Динаміка рівня тіньової економіки за окремими методами, % від обсягу офіційного ВВП за період 2010-2018 рр.*

*Складено автором за даними [7]